

Môžeme byť spokojní?

Prinášame prvý ohlas na hodnotenie stavu životného prostredia v Slovenskej republike, vypracované Spoločnosťou pre trvalo udržateľný život, ktoré sme uverejnili v čísle 5/1993.

Redakcia

Niet dôvodu na spokojnosť?

Článok „Niet dôvodu na spokojnosť“ uverejnený v čísle 5/93 sa dotýka komplexne otázok starostlivosti o životné prostredie v kompetencii viacerých orgánov štátnej moci a orgánov štátnej správy, sčasti aj Ministerstva životného prostredia SR. Príspevok obsahuje množstvo podnetných myšlienok i faktov, ktoré nadväzujú na dedičstvo minulosti a nevyužitie možnosti riešenia problémov životného prostredia hneď po r. 1989. S mnohými sa možno stotožniť a obsahuje ich aj Stratégia, zásady a priority štátnej environmentálnej politiky, schválená uznesením NR SR č. 339/1993 a uznesením vlády SR č. 619/1993.

Niektoré úvahy v príspevku vyplývajú z nedostatku informácií a môžu čitateľa zvädzať k mylným predstavám, že sporadické ochranné aktivity pred r. 1989 mali väčší účinok na životné prostredie než systémové riešenie jeho problémov v súčasnosti, i keď v neľahkej ekonomickej situácii. Nejde o spochybňovanie významu týchto aktivít a znevažovanie akýchkoľvek pozitívnych výsledkov smerujúcich k zastaveniu zhoršovania stavu životného prostredia.

Na kritický stav s analýzou jeho príčin a dôsledkov na človeka, ostatné organizmy, krajinu a ekonomiku poukázala spomínaná Stratégia štátnej environmentálnej politiky. Z environmentálneho hľadiska nadväzuje priamo na Agendu 21 a ďalšie dokumenty z Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji i na environmentálny akčný plán pre Strednú a Východnú Európu (EAP).

Zásady trvalo udržateľného rozvoja sa však ešte nestali stálou súčasťou prístupu k environmentálnym, ekonomickým a sociálnym problémom vo všetkých orgánoch a organizáciách, ale ani v združeníach občanov. Veľmi ťažko sa presadzujú v podnikateľskej sfére a vo vzťahu k vlastníkom, i keď ich v podstate priamo obsahuje Ústava SR a rad všeobecne záväzných predpisov environmentálneho práva, ktorý sa sústavne dotvára. Len r. 1992 boli vydané tri zákony, jedno zákonné opatrenie predsedníctva SNR, štyri nariadenia vlády a štyri vyhlášky zamerané na ochranu ovzdušia, voľne žijúcich živočíchov a odpadové hospodárstvo. V roku 1993 boli vydané ďalšie právne predpisy MŽP SR o ochrane vôd a ovzdušia.

Vláde SR boli predložené návrhy ďalších zákonov, napríklad o ochrane prírody a krajiny, o posudzovaní vplyvov činností na životné prostredie (EIA). Tieto fakty nepotvrdzujú tvrdenie STUŽ o nečinnosti orgánov štátnej správy životného prostredia v oblasti environmentálneho práva, ani o zmäkčovaní predpisov. V poslednom období sa totiž prijali „tvrdšie“ právne normy na úsekoch ochrany prírody a krajiny, ochrany vôd a ovzdušia aj odpadového hospodárstva, napr. vyhlášky SKŽP č. 407/1992 Zb., ktorá určuje emisné limity znečisťujúcich látok technologických procesov, zákona NR SR č. 238/1993 Zz., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 138/1993 Zb. o vodách, zákon NR SR č. 255/1993 Zz., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 238/1991 Zb. o odpadoch a ktorým sa mení a dopĺňa zákon SNR č. 494/1991 Zb. o štátnej správe v odpadovom hospodárstve v znení neskorších predpisov.

Dôkazom snahy o zlepšenie informovanosti občanov je príprava zákona o poskytovaní informácií o životnom prostredí, pravidelné usporadúvanie tlačových konferencií a medzirezortný seminár k tejto problematike, príprava Správy o stave životného prostredia atď. Základnou podmienkou skvalitnenia informácií je však zabezpečenie funkčného celoplošného monitoringu a informačného systému o životnom prostredí SR. Uznesením vlády SR č. 620 zo 7. septembra 1993 bol schválený „Návrh na realizáciu celoplošného monitorovacieho systému územia SR“ a „Informačného systému o životnom prostredí SR“.

V súvislosti s medzinárodným environmentálnym právom a medzinárodnou spoluprácou podotýkame, že vláda SR už uznesením č. 718 z 8. septembra 1992 súhlasila s prístupom ku všetkým dokumentom z Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji v Riu. V r. 1993 SR pristúpila k rámcovému dohovoru OSN o zmene klímy i k Dohovoru o biologickej diverzite. Pripravuje sa prístupenie k Dohovoru o ochrane európskej voľnej prírody a prírodných stanovišť (Bern, 1979), Dohovoru o ochrane migrujúcich voľne žijúcich živočíchov (Bonu, 1979) a k ďalším významným konvenciam.

Pre dôsledné uplatňovanie Dohovoru CITES chýba v SR jeho implementácia do právneho poriadku, ktorú má zabezpečiť nový zákon NR SR o ochrane prírody a krajiny.

Londýnsky protokol z októbra 1992 treba už chápať ako neaktuálny, pretože ide o interpretačnú pomôcku, ktorá má slúžiť pri formulovaní ďalších dohovorov, prípadne protokolov. Tento dokument je prekonaný, pretože jestvujú už novšie oficiálne materiály, využívajúce Londýnsky protokol ako podklad.

MŽP SR vypracovalo návrh na prístupenie SR k Dohovoru o ochrane a využívaní hraničných vodných tokov a medzinárodných jazier. Vláda SR návrh prerokovala 2. novembra 1993 a schválila ho uznesením č. 797. Pracuje sa na prístupení k Dohovoru o vplyve priemyselných havárií presahujúcich hranice štátov. Vláda SR prerokovala analýzu možnosti prístúpenia SR ku Kodaňskému dodatku Montrealského protokolu o ochrane ozónovej vrstvy atmosféry a zároveň sa pripravuje uzákonenie tejto ochrany. Patríme k najaktívnejším subjektom pri vytváraní systému včasného varovania stredoeurópskych krajín v prípade jadrovej havárie.

Pri kritike činnosti mestských a obecných samospráv sa zabúda na to, že práve rezort životného prostredia inicioval Program obnovenia dediny (uznesenie vlády SR č. 395/1991). MŽP SR je v permanentnom kontakte s Európskym pracovným spoločenstvom pre obnovu dediny. Ďalej rozvíja napríklad spoluprácu s Obecným úradom Vištuk v súčinnosti s Miestnou organizáciou SZOPK na Programe krajinnokoekologického rozvoja sídiel, ktorý má celorepublikovú pôsobnosť. Konkrétny projekt „Dedinské modelové chatáre na Slovensku“ je pripravený na posúdenie Radou MŽP SR pre projekty.

Nehovorí sa ani o novovznikajúcej odbornej pracovnej skupine pre obnovu dediny, zloženej zo zástupcov MŽP SR, SAŽP, ŠFŽP SR a ZMOS-u, ktorá bude hľadať ďalšie cesty spolupráce s obcami a ich stimuláciu. V pripravovanej koncepcii vlády SR o miestnych a regionálnych samosprávach sa predpokladá posilnenie postavenia samosprávnych orgánov aj v oblasti životného prostredia.

MŽP SR má záujem o spoluprácu so všetkými združeniami občanov zameranými na zlepšenie stavu životného prostredia. S viacerými podpísalo obojstranne výhodné dohody o spolupráci. Pokiaľ ide o možnosť prístupu reprezentantov mimovládnych organizácií k ministrovi životného prostredia, nie sú nám známe žiadne obmedzujúce opatrenia.

Krátenie finančných príspevkov na riešenie problémov životného prostredia, ako aj na činnosť mimovládnych organizácií, je odrazom celkovej ekonomickej situácie v štáte, ktorého základný hospodársky potenciál tvorí surovinovo a energeticky náročný priemysel s potrebou postupnej reštrukturalizácie. Environmentálna zadlženosť podnikov dosahuje 100-120 mld. Sk, ktoré ostávajú nepokryté. Zahraníčné zdroje sú sporadické a orientujú sa napríklad na podporu Environmentálneho programu v povodí Dunaja, kde mimoriadne prispieva Európska banka pre obnovu a rozvoj, sčasti Svetová banka (vrátane GEF) i program PHARE.

Osobitne treba vyzdvihnúť pomoc Americkej agentúry pre medzinárodný rozvoj (USAID), ktorá venovala koncom r. 1991 5 mil. USD na riešenie problémov životného prostredia na Slovensku.

Program PHARE v environmentálnom sektore do konca r. 1992 priamo riadil Federálny výbor životného prostredia, ktorý bol r. 1990 (PHARE I.) a r. 1991 (PHARE II.) zodpovedný i za návrh kritérií a výber projektov. SR sa r. 1991 a 1992 podieľala na celkových prostriedkoch vtedajšej ČSFR veľmi nízkou mierou. Aj z dôvodov neschopnosti FVŽP zabezpečiť implementáciu projektov schválených v rámci PHARE I. a II. pre r. 1992 (PHARE III.) neboli pre sektor životného prostredia pridelené žiadne prostriedky. MŽP SR prebralo riadenie programu PHARE od 1. 1. 1993. Odvtedy sa ukazovatele charakterizujúce úspešnosť realizácie projektov zvýšili 10-násobne. Natoľko, že napriek pôvodnému návrhu, aby životnému prostrediu pre r. 1993 opäť neboli pridelené finančné prostriedky, dosiahli sme odsúhlasenie nového indikatívneho programu (PHARE IV.), ktorý zahŕňa i životné prostredie s možnosťou riešenia problémov výchovy a vzdelávania, plnenia medzinárodných záväzkov a riešenia problémov životného prostredia spojených s reštrukturalizáciou hospodárstva.

V súvislosti s nelegálnym dovozom, skladovaním či likvidáciou nebezpečných odpadov zo zahraničia zaevidovalo sa r. 1993 10 pokusov dovozu odpadov zo zahraničia, ktoré práve vďaka akcieschopnosti orgánov štátnej správy pre životné prostredie skončili neúspešne.

Miera znečistenia povrchových vôd nie je v globále horšia ako v minulom období. Príčinou však skutočne nie sú len nápravné opatrenia smerujúce k zlepšeniu stavu životného prostredia, ale aj celková recesia, ktorej dôsledkom je zníženie množstva, resp. koncentrácie znečistenia odpadových vôd.

Problematiku vyhlasovania nových chránených území treba vidieť v kontexte s dosiahnutými výsledkami a so zmenami vlastníckych práv. Len r. 1993 bolo vyhlásených a spresnených 111 štátnych prírodných rezervácií. Ďalšie pozitívne kroky v tvorení sústavy chránených území prináša Návrh zákona NR SR o ochrane prírody a krajiny.

Kritika nedostatočnej environmentálnej výchovy je sčasti opodstatnená a súvisí s nedostatočným zameraním školského i mimoškolského (osvetového) systému na environmentálnu problematiku. I keď to MŽP SR nemá priamo v kompetencii, na podporu environmentálnej výchovy a vzdelávania zriadilo v SAŽP samostatný odbor výchovy, vzdelávania, propagácie a zahraničnej spolupráce. Na základe nariadenia vlády č. 163/1992 Zb. zabezpečilo v rokoch 1992-1993 školenie a skúšky asi 1300 pracovníkov ako predpoklad výkonu ich funkcií v orgánoch štátnej správy ŽP, ktoré si vyžadujú osobitnú odbornú spôsobilosť.

Na zlepšenie situácie v oblasti environmentálnej výchovy MŽP SR uzavrelo viacero dohôd o spolupráci s výchovnými a vzdelávacími inštitúciami i mimovládnyimi organizáciami, zorganizovalo filmový festival EKOTOP-

FILM 1993 a medzinárodnú súťažnú prehliadku plagátov Ekoplagát 1993 v Žiline. Spoluorganizovalo niekoľko odborných seminárov a konferencií. V rámci edičnej a propagačnej činnosti vydalo o. i. Správu o kvalite ovzdušia, prvý ročník Vestníka MŽP SR s prílohami obsahujúcimi všeobecne záväzné predpisy environmentálneho práva, učebné texty pre odbornú spôsobilosť v oblasti životného prostredia a viaceré propagačné materiály. Plán edičnopropagačnej činnosti rezortu MŽP SR obsahuje 105 publikácií, brožúr, skladačiek, máp a filmov, medzi iným aj Správu o stave životného prostredia v Slovenskej republike.

Nepokladáme však za potrebné vyratúvať len pozitíva alebo nedostatky dosiahnuté v starostlivosti o životné prostredie v SR, keď so stavom životného prostredia a jeho nepriaznivými dôsledkami nemôžeme byť spokojní.

Práve tu sa vytvárajú možnosti spoločného konštruktívneho prístupu k realizácii opatrení na zlepšenie tohto stavu. Analýzy a návrhy postupov už dlhodobo uvádza aj časopis Životné prostredie. Veríme, že v tom bude pokračovať, a to v užšej spolupráci aj s rezortom životného prostredia, ktorú ponúkame, aby informovanosť o aktivitách v starostlivosti o životné prostredie bola permanentná, efektívnejšia a čo najširšia, aby sa zároveň spoločne hľadali riešenia často neľahkých environmentálnych problémov.

Ministerstvo životného prostredia SR

Poznámka redakcie:

Na základe opakovaných žiadostí odsúhlasila Rada Fondu životného prostredia r. 1993 subvenciu 100 000 Sk pre časopisy Životné prostredie a Ekológia. Túto subvenciu však vydavateľ nedostal, lebo ju minister neschválil.

